

Jún 2020

Príručka pre samosprávy

ODPORÚČANIA PRE VEREJNÚ POLITIKU VZDELÁVANIA DOSPELÝCH

Projekt OP EVS

Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých
č. 314011K061

Úvod

Celoživotné vzdelávanie (CŽV) a jeho prínosy pre spoločnosť majú v súčasnosti čoraz väčší význam, obzvlášť v súvislosti s rozširujúcou sa automatizáciou a starnutím populácie. Súčasťou CŽV je vzdelávanie dospelých (VD), vďaka ktorému sa dospelým darí lepšie uplatniť, získať zamestnanie, začleniť sa do spoločnosti a celkovo zvýšiť kvalitu svojho života. Preto je VD rozpracované a štatisticky podchytené aj na európskej úrovni.¹

Projekt Tvoríme modernú politiku VD reaguje na potrebu zvýšiť účasť dospelých na vzdelávaní, keďže Slovensko v rámci krajín EÚ vykazuje veľmi nízke percentá účasti na VD (4% v roku 2018, len 3,6% v roku 2019 oproti viac ako 34% vo Švédsku a priemeru EÚ vo výške 10,8%). Niektorým novým členom Európskej únie sa to premyslenou a dobre cielenou politikou už podarilo. Estónsko malo podobne nízku účasť ako my v roku 1997 (4,5%), avšak v roku 2010 to bolo už 11% a v roku 2019 dokonca 20,2%.

Snažíme sa podporiť účasť dospelých na vzdelávaní, pretože VD má pre učiacich sa prínosy – sú ekonomické, ako napr. vyššia kvalita práce, vyšší príjem a lepšia zamestnateľnosť, zlepšená kvalita života a zdravia, a tiež sociálne, ako je vyššia účasť na živote komunity a občianskych aktivitách.

Prínosy VD z pohľadu zamestnávateľa sú vo zvýšenej konkurencieschopnosti, produkcii, inováciách a profite podnikov, či vyššej motivácii zamestnancov pracovať, keď dostávajú príležitosti na osobný rozvoj.

¹ Ako je napríklad Odporúčanie Rady z 19. decembra 2016 s názvom Cesty zvyšovania úrovne zručností: nové príležitosti pre dospelých obsahuje 25 konkrétnych odporúčaní členským štátom, dostupné aj v slovenčine na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224(01)&from=EN)

Príručka pre samosprávy vznikla na základe záverečnej správy z 3. fázy projektu:
Odporúčania pre verejnú politiku vzdelávania dospelých na Slovensku, na ktorej sa podieľali:

K. Cigánová (AINova), M. Deneš (MŠVVŠ SR), G. Ebner (EAEA/BE),
L. Gállová (ŠIOV), Š. Grajcár (ZKPRK), S. Chomová (AKOI),
T. Jääger (ANDRAS/ EE); M. Jendeková (AINova),
M. Krystoň (UMB B. Bystrica), M. Lukáč (PU Prešov),
S. Lukáčová (PU Prešov), A. Sotošek (SIAE/SI), I. Studená (CSPV SAV),
K. Šilhár (AIVD), Z. Štefániková (AINova)

Vydala © Academia Istropolitana Nova
Svätý Jur, 2020

ISBN 978-80-971594-9-8

Z hľadiska samospráv sú dôležité prínosy pre komunitu, a síce ekonomické – vyššie HDP a konkurencieschopnosť, sociálne – pozitívny vplyv na zdravie, životné prostredie a zapojenie sa do komunity.

Vzdelávanie je málokedy prioritná téma územného rozvoja. Treba si však uvedomiť, že často vedie k iným témam, resp. je dôležitá v súvislosti s inými témami – napr. vysokú úroveň separovania odpadu asi nedosiahneme bez osvetovej kampane a vysvetlenia podstaty a dôležitosti separovania, tj vzdelávania predovšetkým dospelých.

Pre dosiahnutie trvalých pozitívnych výsledkov musí byť pre VD zabezpečený *systematický* vzdelávací prístup. Pozitívne dopady VD na spoločnosť, zamestnanosť a zvýšenú kvalitu života sa dajú dosiahnuť iba vtedy, ak VD bude pre každého *dostupné*, a poskytované vzdelávanie bude spĺňať aspoň minimálne štandardy *kvality*. Preto budeme odporúčania formulovať z hľadiska týchto troch aspektov.

Niektoré kroky na zabezpečenie týchto strategických cieľov sa dajú riešiť iba na národnej úrovni (legislatíva, právomoci), z nej sa prenášajú do strategických dokumentov na regionálnej úrovni (zhora nadol). Avšak existuje množstvo praktických krokov, ktoré nevyžadujú zmenu zákona, či financovania, vychádzajú z existujúcich kompetencií a dajú sa uskutočniť na regionálnej úrovni bez vážnych prekážok (zdola nahor). Vyžadujú však zmenu v chápaní významu VD. Túto Príručku ponúkame predovšetkým samosprávam miest a VÚC, keďže mesto a región má najbližšie k účastníkom aj výsledkom VD². Vybrali sme do nej hlavné odporúčania týkajúce sa samospráv, podrobnejšie vysvetlenie k nim nájdete v Záverečnej správe z 3. fázy projektu dostupnej na stránke www.ainova.sk. Odporúčania sme konzultovali aj s pracovníkmi a pracovníčkami na úradoch miest a VÚC.

2 Uvedomujeme si, že prvá námietka od samosprávy sa môže týkať chýbajúcich kompetencií a financií pre zavedenie VD. Napriek tomu si myslíme, že niektoré kroky v záujme podpory a rozvoja VD sa na úrovni samosprávy urobiť dajú. Práve aktivity už rozbehnuté a obyvateľstvom pozitívne prijímané môžu vytvoriť tlak na podporu priznania nových kompetencií a financií samosprávam.

Estónsko – počet vzdelávajúcich sa dospelých sa štyrikrát zvýšil³

V roku 1997 vykazovalo Estónsko 4,35% účasť dospelých na vzdelávaní, podľa údajov z roku 2019 to však bolo už 20,2%. Čo sa udialo? Už Zákon o vzdelávaní dospelých z roku 1993 zakotvil právo každého na osobný rozvoj počas života ako aj povinnosti štátu, samospráv a zamestnávateľov vo vzťahu ku koordinácii a implementácii vzdelávania dospelých, stanovil študijné voľno a princípy financovania zo štátneho rozpočtu. *Stratégia celoživotného vzdelávania 2014 – 2020 konkrétne stanovila cieľ zvýšiť počet dospelých účastníkov vo vzdelávaní a znížiť počet tých, čo nemajú žiadnu špecializáciu alebo odborné vzdelanie. Okrem rozsiahlej propagačnej kampane v rokoch 2016-2019 sú z pohľadu našej témy zaujímavé tieto fakty:*

- *Estónsky informačný systém o vzdelávaní, ktorý obsahuje informácie o 852 poskytovateľoch vzdelávania*
- *Dôraz na poskytovanie kvalitného, užitočného, zaujímavého, aktuálneho vzdelávania*
- *Certifikácia lektorov vzdelávania dospelých*
- *Zameranie sa na kvalitu vzdelávacích výstupov, tj toho, čo účastníci získajú*
- *Uznávanie výsledkov predošlého učenia sa*
- *Spolupráca mnohých aktérov v celoživotnom vzdelávaní a vzdelávaní dospelých, ktorá sa prejavila najmä pri propagácii učenia: školy – od škôlok, cez všeobecno-vzdelávacie a odborné školy, až k inštitúciám vyššieho odborného vzdelávania a univerzitám, samospráva – miestna, regionálna, školiace strediská, mládežnícke centrá, záujmové spolky, zväz zamestnávateľov, ministerstvo školstva, ministerstvo sociálnych vecí, ministerstvo hospodárstva, nadácie, Fond poistenia v nezamestnanosti, Vidiecke hnutie, Estónska asociácia pre neformálne vzdelávanie a Asociácia estónskych lektorov vzdelávania dospelých*

3 Spracované podľa 25 years of adult education in Estonia, dostupné na <https://andras.ee/digituur25/en/>

- *Financovanie školení pre dospelých cez Fond poistenia v nezamestnanosti otvorilo možnosti nielen pre nezamestnaných ale aj pre pracujúcich – môžu dostať poradenstvo, podporu na formálne vzdelávanie vo vybraných 170 odboroch, ale aj príspevok vo výške 2 500 Euro počas troch rokov na vzdelávacie aktivity, napríklad na budovanie kompetencií.*

1 | SYSTEMATICKÝ PRÍSTUP

Strategické dokumenty

Navrhujeme, aby Ministerstvo školstva, vedy, vzdelávania a športu SR a jeho priamo riadené organizácie systematicky komunikovali s odborními školstva na samosprávach, informovali pracovníkov samospráv o nových európskych trendoch vo VD, odporúčaniach Rady EÚ a Parlamentu, o dokumentoch a použitej terminológii a ich možnom uplatnení na národnej aj regionálnej úrovni.

Odporúčame, aby sa téma vzdelávania aj na úrovni samospráv vnímala celostne nielen cez určitú úroveň vzdelávania, ako je to v súčasnosti, že obce sa zaoberajú vzdelávaním v MŠ a na ZŠ a VÚC sú zamerané na SŠ. Odporúčame, aby sa na každej úrovni vzdelávania vytvárali príležitosti aj pre dospelých, ktorí si potrebujú doplniť stupeň vzdelania. Takýto celostný prístup umožní tiež lepšie chápanie prepojenia medzi formálnym, neformálnym a informálnym učením sa.

Štatistika

Pre prijímanie akýchkoľvek strategických rozhodnutí o VD sú kľúčové informácie. Odporúčame urobiť si prehľad o VD v území, napr. o ponuke vzdelávania pre dospelých, o poskytovateľoch aj participujúcich vo vzdelávaní dospelých, o formách poskytovania VD a aktuálnych témach.

Štatistické údaje často nie sú dostupné na regionálnej či lokálnej úrovni. Avšak národné dáta o účasti na VD by sa dali doplniť pomocou prieskumov v danom území. Pri ich realizovaní odporúčame vychádzať z dotazníkov existujúcich prieskumov⁴.

⁴ Dotazníky LFS a AES sú dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/trng_aes_12m0_esqrs_sk_an1.pdf, https://www.gesis.org/missy/files/documents/EU-LFS/LFS-expl-notes-09_SK.pdf

Financovanie

Na vzdelávanie dospelých nie sú cielene v štátnom rozpočte vyčlenené žiadne finančné zdroje. Z verejných zdrojov idú prostriedky na vzdelávanie v rámci aktívnych opatrení na trhu práce podľa zákona o zamestnanosti, prípadne cez vzdelávacie projekty podporené z EŠIF alebo európskych programov ako Kreatívna Európa či Erasmus+. Samosprávy podporujú aktivity v regiónoch vyhlásenými dotačnými schémami, v ktorých sa môže ojedinele vyskytnúť aj VD.

Na všetky väčšie iniciatívy vzdelávania dospelých bude potrebný príspevok od štátu. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania prijatý vládou v roku 2018, resp. Implementačný plán k nemu, plánoval finančné zdroje na zavedenie tzv. individuálnych vzdelávacích účtov pre dospelých v rokoch 2020-2027. Toto je pozitívny krok a mali by nasledovať ďalšie.

Avšak bez ohľadu na to odporúčame, aby:

- samosprávy naplánovali vlastné finančné zdroje na vytvorenie a udržanie základnej štruktúry VD (ako je zodpovedné oddelenie, zber a poskytovanie informácií o možnostiach vzdelávania),
- samosprávy pripravili dotačný systém na krytie vybraných aktivít VD z vlastných zdrojov aj s prípadným zapojením sponzorov (firmy, nadácie, programy) v prvom rade na lokálnej ale aj regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni,
- poskytovatelia VD v spolupráci so samosprávami, zamestnávateľmi, ÚPSVAR a i. efektívne zdieľali existujúce vzdelávacie kapacity ako sú priestory, vybavenie, lektori a pod.

Propagácia

Napriek svojej nespornej dôležitosti, je vzdelanie a učenie sa v spoločnosti nízko hodnotené. Odporúčame šíriť informácie o význame vzdelávania dospelých prostredníctvom správ, propagačných aktivít, médií, systematicky na spoločenských podujatiach, podľa vopred pripraveného plánu propagácie na národnej aj regionálnej úrovni.

Kľúčoví hráči vo VD v regiónoch môžu využiť svoj potenciál pri propagácii VD a podieľať sa napr. na:

- organizovaní Týždňa celoživotného učenia sa (TCU)⁵ v regióne – pozvaní všetkých poskytovateľov VD, aby predstavili svoje vzdelávacie podujatia, materiály a atraktívne aktivity, ukážkové hodiny, ktoré povzbudia obyvateľov k učeniu sa,
- spoločnom organizovaní „veľtrhu“ vzdelávania, ako je napr. Gaudeamus – Akadémia (Európsky veľtrh pomaturitného a celoživotného vzdelávania); podobné aktivity sú v regiónoch najčastejšie pripravované univerzitami a v spolupráci s poskytovateľmi VD by mohli byť rozšírené aj o ponuku vzdelávacích programov pre dospelých,
- organizovaní tematického programu na takých miestach, kde sa ľudia prirodzene stretávajú, napr. ako sú rôzne kultúrne festivaly⁶,
- organizovanie slávnostných podujatí a odmeňovanie aktívnych poskytovateľov a osobností VD a prezentovanie prínosov vzdelávania,
- pozvaní družobných miest a predstavenie ich skúsenosti so VD,
- vyzvaní médií, aby písali o úspešných príkladoch vzdelávania,
- propagovaní cez záujmovo-umelecké vzdelávanie, napr. aj témy občianskeho vzdelávania, či kurzy na rozvíjanie kľúčových kompetencií,
- zoznámiť sa s programom UNESCO – Učiace sa mestá a inšpirovať sa ním,
- zverejňovaní informácií o možnostiach financovania VD pre účastníkov aj poskytovateľov (rôzne programy, granty),
- vytvorení informačných databáz o možnostiach vzdelávania, ktoré by pomohli šíriť napr. odbory, komory alebo úrady práce,

⁵ www.tcu.sk

⁶ Napríklad festival Pohoda u nás alebo známy festival vo Viedni <https://www.festwochen.at/home>

2 | DOSTUPNOSŤ PRE VŠETKÝCH

Celoživotný prístup ku vzdelávaniu je právom nás všetkých. Nedosiahneme ho však automaticky, treba k tomu vytvoriť podmienky a budovať v spoločnosti povedomie o zmysle učenia sa. Motivácia jednotlivca učiť sa celý život nebola v minulosti dostatočne podporovaná a dnes je potrebné ju oživiť.

Organizácia podpory VD v regiónoch

- 1 Pre zabezpečenie agendy VD v regiónoch odporúčame začleniť túto problematiku do oddelenia/odboru školstva a **určiť pracovníka/tím, či vytvoriť útvar/alebo zvoliť externého dodávateľa**, ktorý sa bude problematike VD venovať. Ideálne navrhujeme vytvoriť namiesto oddelenia školstva oddelenia vzdelávania, kde sa budú riešiť problémy všetkých stupňov vzdelávania a všetci pracovníci oddelenia budú o nich informovaní, budú im rozumieť a budú sa k nim vedieť relevantne vyjadriť, napr. k druhošancovému vzdelávaniu dospelých na ZŠ či SŠ, ku kľúčovým kompetenciám VD, občianskemu vzdelávaniu dospelých, spolupráci s úradmi práce, zamestnávateľmi a pod.
- 2 Úlohu zriadených kapacít pre VD chápeme ako koordinačnú, pomáhajúcu vytvárať predpoklady pre rozvíjanie VD. Napríklad na získanie prehľadu o existujúcej situácii vo VD a o potrebách vo VD preto odporúčame robiť **prieskumy vzdelávacích potrieb dospelých**. Pri príprave stratégií rozvoja (odborného) školstva, sociálnych služieb, kultúrnych služieb, sa využívajú dáta, ktoré poslúžia aj pre VD. V súčasnosti sa na väčšine úradov VÚC budujú analytické oddelenia, ktoré budú získavať a spracovávať dáta využiteľné aj pre poznanie situácie VD.

- 3 **Odporúčame identifikovať kľúčových partnerov** v území v oblasti VD a vytvoriť spoločnú **komunikačnú platformu**, podobne ako funguje napr. Krajská rada pre odborné vzdelávanie. Môžu to byť ZŠ, SŠ, VŠ, ale aj úrady práce, zamestnávateľa, súkromní a verejní poskytovatelia VD a MVO, kultúrne zariadenia (osvetové centrá, komunitné centrá, múzeá, galérie, knižnice, cirkevné spolky a pod.). Dôležité je, aby kľúčoví hráči vrátane samosprávy navzájom spolupracovali a mali prehľad o tom, aké majú potreby a očakávania, kto čo robí a ako tieto aktivity navzájom súvisia a môžu viesť k spoločnému cieľu v regióne. Odporúčame zdefinovať formy spolupráce a agendu, teda prioritné témy, ktoré je potrebné v určitom období riešiť.
- 4 Odporúčame samosprávam zabezpečiť vytvorenie, udržiavanie a aktualizovanie **databázy vzdelávacích podujatí a jej zverejnenie na webovej stránke samosprávy**, podobne ako sa na stránkach samospráv uvádzajú divadelné predstavenia, koncerty, výstavy a iné podujatia.
- 5 **Odporúčame vytvoriť databázu poskytovateľov VD**. Je možné vytvoriť na webe priestor, kde sa poskytovatelia môžu sami prihlasovať a poskytovať o sebe údaje, ktorých splnenie je potrebné pre poskytovanie kvalitného VD. Databáza môže byť verejne prístupná na webe, čo posilní **transparentnosť** napríklad pri výbere poskytovateľov pre zákazky z verejných zdrojov (rozpočet samosprávy, štrukturálne fondy).
- 6 Obzvlášť dôležité je zabezpečiť **dostupnosť informácií o VD pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva**. Informácie musia byť distribuované tak, aby sa k znevýhodneným skupinám dostali. V tomto zmysle bude potrebné zabezpečiť asistenciu pre znevýhodnené skupiny, či už zo strany úradu práce, školy alebo samosprávy. V záujme absolvovania vzdelávania potrebujú mať znevýhodnené skupiny zabezpečenú aj podporu počas vzdelávacieho procesu, napr. poradenstvo, financie na presun, ap.
- 7 Odporúčame samosprávam nájsť a určiť miesto, kde môže väčšina vzdelávacích podujatí prebiehať (môže to byť napr. budova ZŠ, VŠ, komunitné centrum, regionálna rozvojová agentúra,...) a dať mu funkciu **vzdelávacieho centra**. Nejde o zriadenie nového centra, cieľom je, aby sa vzdelávacie centrum stalo súčasťou kultúrno-spoločenského vybavenia mesta/regiónu tak, ako k nemu patrí úrad, škola, kostol, divadlo, múzeum, knižnica. Podpora/zriadenie vzdelávacieho centra samosprávou je pou-

kázaním na význam aktivít vzdelávania dospelých. Predpokladáme, že aj takýmto krokom sa celoživotné vzdelávanie viac dostane do povedomia verejnosti.

- 8 Pre obyvateľov je dobré vedieť aký rozvoj sa plánuje v regióne, prípadne v širšom území, aké zručnosti pre trh práce a individuálny rozvoj budú potrebné pre uplatnenie sa v blízkej budúcnosti a kde ich môžu získať. Tieto informácie by spolu s informáciami o možnostiach vzdelávania a uplatnenia mohli získať v **kariérových poradenských centrách**. Odporúčame služby kariérového poradenstva naviazať na systém vzdelávania dospelých na regionálnej a miestnej úrovni. Mnohé mestá poskytujú poradenské služby v oblasti financií, či legislatívy. Bolo by vhodné zlúčiť poradenské služby vrátane kariérového poradenstva do jedného pracoviska a poskytovať integrované poradenstvo, ktoré bude všeobecne **dostupné**.
- 9 **Odporúčame vyhodnocovať prínosy VD**. Je dôležité sledovať, či majú vzdelávacie aktivity prínos pre život v regióne, aký je tento prínos a či poskytuje dostatočné argumenty pre ďalšie zabezpečovanie VD v regióne, prípadne pre získavanie finančnej podpory na VD z programov a od sponzorov.
- 10 **Spolupráca kľúčových hráčov** na regionálnej úrovni, výmena skúseností medzi regiónmi navzájom, aj na medzinárodnej úrovni, napr. zapojenie sa do medzinárodnej iniciatívy UNESCO Učiace sa mestá.

Učiace sa mesto Pécs

Pécs sa nachádza na juhozápade Maďarska, má 150 000 obyvateľov, bohatú históriu a kultúru. Po roku 1989 sa jeho ekonomika založená na ťažkom priemysle, ťažbe uhlia a uránovej rudy, postupne menila a dnes je založená na výrobe elektroniky, tabaku, koží a potravinárstve. Najväčším zamestnávateľom v meste je univerzita, je tu niekoľko multinárodných spoločností a rastúci počet SMEs.

V roku 2017 sa mesto stalo súčasťou siete učiacich sa miest UNESCO. Pécs má mnoho partnerských miest, avšak zástupca zo Slovenska chýba.

Iniciatíva vzišla od univerzity, ktorá skúmala učiace sa mestá už dávnejšie a zapojila mesto do projektu. Ďalšiu vzdelávaciu infraštruktúru tvoria

základné a stredné školy, odborné školy, múzeá, galérie, knižnice ako aj množstvo MVO a súkromných podnikov.

Univerzita iniciovala založenie Fóra pre učiace sa mesto, ktoré spájalo stakeholderov zo vzdelávacej oblasti – univerzita, občianske združenie, obchodná komora, kultúrne inštitúcie, turistické centrum, rozvojová agentúra, úrad práce. Cieľom Fóra je podporiť celoživotné učenie, a kvalitné programy v miestnom a regionálnom prostredí, vo vzdelávaní a kultúre. Fórum poskytuje priestor na dialóg o iniciatívach vo vzdelávaní, vytvorení databázy vzdelávacích podujatí, o výskume. Vzdelávanie má dnes podporu aj miestnej vodárenskej spoločnosti, a lesníckej spoločnosti.

Fórum pripravilo Program učiaceho sa mesta Pécs. Kľúčovou aktivitou Fóra je Festival učenia v Pécsi, ktorý organizuje univerzita a koordinuje ho miestne občianske združenie v partnerstve so 70 ďalšími organizáciami. Festival sa koná v centre, počas troch dní sa uskutoční okolo 120 podujatí na témy ako environmentálne učenie, kultúrne a komunitné učenie a inkluzívne vzdelávanie.

Cieľom je zapojiť do aktivít všetkých – od najmladších po seniorov. Dará sa im prezentovať učenie pozitívne, povzbudiť medzigeneračnú spoluprácu a učenie a v komunite, ako aj zahrnúť menej rozvinuté časti mesta.

Spolupráca s vysokými školami

Odporúčame posilniť spoluprácu s VŠ – okrem vzdelávania a výskumu VŠ plnia tzv. tretiu úlohu, a síce prácu pre spoločenský, kultúrny a ekonomický rozvoj regiónu či územia.

Vysoké školy môžu v spolupráci s veľkými zamestnávateľmi i strednými školami v území pripraviť na prax orientované študijné programy. Takisto by mohli vytvoriť flexibilné formy štúdiá pre zamestnaných a prehodnotiť existujúce spolplatenie externého štúdiá, aby sa na štúdium hlásilo čo najviac dospelých záujemcov z praxe.

Celoživotné vzdelávanie v dokumentoch BBSK – otváranie sa škôl

Na stránke BBSK nájdeme dva dokumenty pre oblasť školstva – *Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v BBSK na rok 2020* a *Koncepcia rozvoja školstva, športu a mládeže v BBSK na roky 2016 – 2020*⁷. Uvádza ich tu ako príklady dokumentov, kde sa objavuje prístup otvorený vzdelávaniu dospelých. Koncepcia rozvoja hovorí síce o vzdelávaní iba na úrovni školstva a netýka sa systému vzdelávania dospelých, ale uvádza: „Škola je vo svojom regióne miestom vzdelávania mladej populácie, ale i celoživotného vzdelávania. Súčasne často zastáva úlohu kultúrneho, športového a spoločenského centra.“ *Regionálna stratégia* síce tiež dospelých nezahŕňa, ale otvára im dvere a hovorí, že škola je:

- „centrum nielen školského vzdelávania mladej populácie ako prípravy na povolanie, ale i centrum celoživotného vzdelávania pre každého občana, ktorý chce ďalej rozvíjať a zvyšovať svoj vedomostný a tvorivý potenciál, pracovať na svojich individuálnych danostiach a schopnostiach, aby bol čo najdlhšie produktívny“,
- uvádza Centrá odborného vzdelávania a prípravy ako miesta pre celoživotné vzdelávanie a pre podporu rozvoja zručností dospelých na trhu práce, ako aj rekvalifikácie pre zamestnávateľov ale aj verejnosť.

Medzi hlavné ciele odborného vzdelávania pre rok 2020 patrí aj „rozvoj ľudských zdrojov – vedomostný a zručnostný potenciál občana v produktívnom veku“ (v rámci neho plánujú vytvoriť „inštitucionálnu formu celoživotného vzdelávania v jednotlivých regiónoch BBSK a tak zabezpečiť prístup k všetkým formám ČŽV na stredných odborných školách (vzdelanie pre všetkých), a „integrovanej systéme vzdelávania regiónu – naštartovať jednotný systém riadenia vzdelávacieho procesu od materskej školy po univerzitu nastavením jednotných procesov vzdelávania, projektových zámerov a plynulosti vyučovacieho procesu pre nastavenie kariérneho rastu žiaka a občana“ (dospelí síce nie sú priamo zahrnutí, ale hovorí sa o občanoch.)

Oba dokumenty sa dotýkajú aj posilnenia kariérového poradenstva, síce v kontexte celoživotného vzdelávania, ale nie výslovne pre dospelých.

⁷ <http://shorturl.at/ozSY1>

Spolupráca so strednými školami

Odporúčame zlepšiť informovanosť o vzdelávacích možnostiach pre dospelých na stredných školách. Napríklad pri informáciách pre žiakov ZŠ o možnostiach štúdia na SŠ, v tlačených publikáciách alebo na web stránkach, pridať resp. zdôrazniť aj informáciu o možnostiach štúdia pre dospelých a pridať možnosť vyhľadávať také štúdium na SŠ. Burzy informácií o možnostiach štúdia na SŠ, Dni otvorených dverí sa dajú využiť aj na propagáciu vzdelávania pre dospelých.

Školy sa často zapájajú do rôznych projektov, včítane medzinárodných, a zverejnenie výsledkov projektov formou prezentácií pre verejnosť môže byť príkladom otvorenia sa školy verejnosti.

Centrá odborného vzdelávania a prípravy zdôrazňujú svoju otvorenosť verejnosti a poskytujú napríklad rekvalifikačné kurzy.

Odporúčame zdôrazniť možnosti gymnázií v otvorení sa verejnosti, ako vzdelávacích inštitúcií všeobecného charakteru, by mohli verejnosti predstaviť rôzne témy všeobecného záujmu.

Príklad dobrej praxe – Druhošancové vzdelávanie vo Varhaňovciach

Stredná odborná škola podnikania a služieb v Lipanoch má už 11 rokov zriadené elokované pracovisko vo Varhaňovciach (okres Prešov), kde vzdeláva žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v dvojročnom učebnom odbore výroba konfekcie⁸. Viacero absolventov denného štúdia sa zamestnalo v blízkych Košiciach vo firmách, ktoré šijú poťahy pre slovenské automobilky. Táto skutočnosť sa v obci/rómskej komunite postupne stala známou a začala vzbudzovať záujem zo strany dospelých rómskej komunity. Dospelí prejavovali záujem o zapojenie sa do štúdia, keďže priamo vo svojej komunite sa stali svedkami prepojenia vzdelávania s možnosťou získať zamestnanie. O ich záujme sa dozvedela starostka obce, ktorá hovorila o možnostiach ich štúdia s riaditeľom školy. Ten vypracoval návrh na otvorenie externej formy štúdia, ktorý bol schválený odborom školstva Prešovského samosprávneho kraja. Tak sa od 1.9.2016 otvorila možnosť

⁸ Ide o tzv F odbor, kde počas štúdia žiak môže získať aj základné vzdelanie aj výučný list.

štúdiá aj pre dospelých z rómskej komunity vo Varhaňovciach na to, aby záujemcovia mohli využiť druhú šancu pre získanie odborného vzdelania. V externej forme štúdiá v odbore odevná konfekcia študovalo v školskom roku 2019/2020 20 žien.

Riaditeľ školy uviedol aj ďalšie prínosy tohto vzdelávania vo Varhaňovciach. V rómskej komunite od otvorenia externého štúdiá dochádza postupne k znižovaniu počtu poberateľov dávok v hmotnej núdzi, lebo viacerým členom komunity sa podarilo zamestnať, čo prispieva k zlepšovaniu sociálno-ekonomickej situácie jednotlivých rodín a komunity ako celku.

Sledovanie konkrétnych prínosov vzdelávania na lokálnej úrovni a ich pomenovanie a prezentácia komunite by sa mali stať dôležitou súčasťou komunikácie stredných škôl o výhodách DŠV pre komunitu nízkokvalifikovaných občanov. Na uvedenom príklade je vidieť, že v prípade dostatočnej informovanosti o prínosoch vzdelávania a dostatočnej ochote a súčinnosti lokálnych aktérov (starostka a riaditeľ školy), je možné počítať so zvýšenou motiváciou vzdelávať sa aj u ľudí s nízkym stupňom vzdelania alebo bez vzdelania. Zároveň je to príklad dokazujúci potrebu citlivého reagovania na lokálne potreby trhu práce a promptného zriaďovania študijných odborov podľa potrieb zamestnávateľov.

Spolupráca so základnými školami

Odporúčame sledovať situáciu mládeže s predčasne ukončenou školskou dochádzkou a podporovať možnosti získať základné vzdelanie v školách druhej šance (napríklad tlakom na navýšenie normatívu na žiaka v druhošancovom vzdelávaní). Informovanosť o možnostiach študovať je dôležitá, bolo by nápomocné, keby informačné portály o vzdelávacích programoch obsahovali aj informácie o druhošancovom vzdelávaní.

Odporúčame poskytovať adeptom na druhošancové vzdelávanie systematickú podporu pred aj počas vzdelávania zo strany učiteľov, manažmentu školy, úradu práce, prípadne samosprávy. Nápomocná by bola aj dodatočná finančná pomoc jednotlivcom, napríklad na cestovné a pod.

Spolupráca s kultúrno-osvetovými zariadeniami

Odporúčame v spolupráci s kultúrno-osvetovým zariadeniami v území, ako sú knižnice, múzeá, kultúrne centrá a i., posilniť vzdelávacie aktivity zamerané na občianske vzdelávanie. Mnohé osvetové strediská môžu využiť svoj potenciál získaný v záujmovo-umeleckom vzdelávaní a preniesť skúsenosť aj do ponuky zameranej na rozvoj kľúčových kompetencií.

Znevýhodnené skupiny

V projekte sme sa špeciálne nevenovali znevýhodneným skupinám, avšak pri mapovaní situácie vo vzdelávaní dospelých nám rezonovala téma nízkokvalifikovaných ľudí, kde je veľké zastúpenie Rómov ako aj nová téma, migrantov, resp. cudzincov.

Odporúčame definovať vzdelávacie aktivity pre znevýhodnené skupiny na základe analýzy vzdelávacích potrieb danej cieľovej skupiny. To si vyžaduje užšiu spoluprácu medzi samosprávami a poskytovateľmi VD, najmä MVO, ktoré majú dobré výsledky aj vo vzdelávaní dospelých Rómov.

So vzdelávaním nízkokvalifikovaných súvisí zabezpečenie prístupu k druhošancovému vzdelávaniu ako aj inkluzívne vzdelávanie. Podchytiť nízkokvalifikovaných môžu aj sociálne podniky, či tréningové centrá zakladané v najmenej rozvinutých okresoch. Pre plné využitie ich kapacít, odporúčame lepšiu spoluprácu medzi kľúčovými hráčmi v území – samospráva, tréningové centrá, sociálne podniky, úrady práce, MVO..

Za dôležité považujeme venovať pozornosť aj príprave pracovníkov samospráv na prácu s týmito skupinami, aby sa vybraní pracovníci vyškolili na témy poradenstva, sociálnej práce so znevýhodnenými skupinami, aby mohli plánovať, komunikovať a zabezpečovať starostlivosť o znevýhodnené skupiny spolu s odborníkmi, neziskovými organizáciami a pod.

Příklad dobrej praxe na spoluprácu medzi samosprávou a MVO (BBSK)⁹

Agentúra práce Banskobystrického samosprávneho kraja (AP BBSK) vznikla so zámerom prispieť k zladeniu nerovnováhy medzi dopytom a ponukou na trhu práce. Agentúru vrátane tréningového a poradenského centra založil **Banskobystrický samosprávny kraj** spoločne s organizáciou Človek v ohrození a funguje od januára 2020 v Lučenci. Agentúra práce má za cieľ pripravovať na pracovný trh dlhodobo nezamestnaných a sociálne vylúčených ľudí, ktorí stratili návyky a zručnosti, prípadne ich nikdy nezískali. Lučenec je jeden z okresov s najvyššou nezamestnanosťou, je geografickým centrom južnej časti BBSK a pôsobisko podnikov rôzneho zamerania s dobrou dopravnou dostupnosťou. MVO Človek v ohrození poskytla metódy pracovného poradenstva, svoj program na evidenciu práce s klientom a svoje skúsenosti z práce s vylúčenými komunitami. Kraj vložil do agentúry jednorazový vklad 100-tisíc eur a agentúra má v pláne ďalej sa rozrastať.

Pracovná agentúra sa zameriava na individuálnu prácu s klientmi. Agentúra im pomáha riešiť prekážky, ktoré im bránia pri zamestnaní sa. Klienti absolvujú školenia zamerané na zlepšenie sociálnych a komunikačných zručností, v prípade potreby absolvujú aj tréningy manuálnych zručností alebo práce s počítačom. Tréningy sú zamerané aj na zvýšenie finančnej gramotnosti a hospodárenie s financiami, v prípade potreby Agentúra klientom asistuje pri oddlžovaní alebo v procese osobného bankrotu. Pracovné poradkyne pripravujú a sprevádzajú klientov na pracovné pohovory. V prípade sťahovania sa za prácou pomáha Agentúra so zabezpečením ubytovania, a podporu dostávajú klienti aj po umiestnení. Zamestnávateľom ponúka Agentúra pomoc pri zapracovávaní nových zamestnancov. V priestoroch SOŠ Hotelových služieb a dopravy v Lučenci kde Agentúra sídli, plánujú vybudovať aj tréningové centrum, v ktorom sa budú realizovať tréningy podľa požiadaviek zapojených zamestnávateľov.

Zriadenie pracovnej agentúry bolo postavené na podnikateľskom pláne a záujme mesta aj MVO spolupracovať na príprave dlhodobo nezamestnaných na zamestnanie. Odzrkadľovalo dopyt zamestnávateľov v čase svojho vzniku (2019) po pracovnej sile a snahy BBSK znižovať počty dlhodo-

9 <https://www.agenturapracebbsk.sk/>

bo nezamestnaných v regióne. Akonáhle sa ekonomická situácia zmenila a v dôsledku krízy vyvolanej pandémie Covid-19 sa začala prehlbovať nezamestnanosť, záujem zamestnávateľov o pracovnú silu prudko poklesol. To môže mať za následok zrušenie Agentúry kvôli nedostatku finančných prostriedkov (nezáujem o vzdelávanie, o pracovnú silu, nedostatok výziev na financovanie poradenstva). Z tohto príkladu vyplýva ponaučenie do budúcnosti: podobné projekty potrebujú stabilnú finančnú zábezpeku, aby dokázali odolávať nepredvídateľným okolnostiam. Napriek krátkej histórii, Agentúra zaznamenalo aj pracovné úspechy, viď príbeh Helenky a jej cesty za prácou:

<https://clovekvohrozeni.sk/o-helenke-a-jej-ceste-za-pracou/>.

3 | KVALITA

Len ponuka kvalitných vzdelávacích príležitostí dokáže pritiahnúť a udržať záujem o učenie sa. Pri zabezpečovaní **kvalitného VD** je potrebná súčinnosť a spolupráca kľúčových hráčov (objednávateľov a poskytovateľov VD), medzi poskytovateľmi navzájom, ale aj spolupráca medzi regiónmi a mestami za účelom výmeny skúseností pri zabezpečovaní kvality VD. Ide predovšetkým o výmenu informácií o osvedčených postupoch, veľakrát získanú aj od zahraničných partnerov v rámci spolupráce na projektoch.

Keďže pre kvalitu vzdelávania dospelých nie sú stanovené kritériá¹⁰, odporúčame takéto kritériá dohodnúť napr. na regionálnej úrovni medzi poskytovateľmi VD. Zriaďovateľom kultúrno-osvetových centier odporúčame taktiež dôslednejšie dohliadať na kvalitu poskytovaného vzdelávania. Obzvlášť pre vzdelávacie programy podporené z verejných zdrojov vrátane štrukturálnych fondov, by mali byť stanovené konkrétne požiadavky súvisiace s kvalitou, medzi ktoré patrí napríklad:

- mať skúsenosti s poskytovaním vzdelávania dospelých
- poskytovať štruktúrovaný vzdelávací program
- školenia zabezpečovať prednostne lektormi, ktorí absolvovali kurz „Lektor“ alebo majú min 3-ročnú prax
- mať k dispozícii vlastné alebo prenajaté priestory zodpovedajúcej kvality pre VD

¹⁰ Istým štandardom kvality je akreditácia, avšak nie všetky vzdelávacie programy sa dajú akreditovať. V súčasnosti sa v rámci celoživotného vzdelávania akreditujú len programy, ktoré majú nadväznosť na výkon pracovnej činnosti v určitom povolání, ale napríklad programy na rozvoj kľúčových kompetencií sa neakreditujú.

- prevádzkovať funkčnú webovú stránku s aktuálnymi informáciami o poskytovaných kurzoch
- viesť štatistiku o vyškolených dospelých a využití získaného vzdelania účastníkmi v praxi
- spolupracovať s inými vzdelávacími organizáciami
- mať k dispozícii referencie od účastníkov a partnerov, prípadne objednávateľov VD a i.

Odporúčame, aby samosprávy venovali dostatočnú pozornosť aj kvalite vzdelávacích výstupov, tj, čo sa účastníci naozaj naučili a zvažovali ich prínos pre rozvoj regiónu. Ako by vzdelávacie inštitúcie mohli merať prínosy VD? Napr.:

- zdefinovať merateľné ukazovatele na meranie progresu účastníkov vzdelávania dospelých v závislosti od typu vzdelávania
- zostavovať správy o získaných zručnostiach napr. na základe hodnotenia účastníkov VD, a ich sebahodnotenia, a na základe výsledkov prípadne pripraviť návrhy na zlepšenie vzdelávacieho programu
- ak sa dá, sledovať ďalšie uplatnenie absolventov VD.

Správa o prínosoch VD zostavená na základe informácií od vzdelávacích inštitúcií o dosiahnutých výsledkoch, by mohla slúžiť ako propagačný materiál a podklad na získanie prostriedkov na financovanie alebo podporu vzdelávacích programov pre dospelých.

Namiesto záveru

Pri mapovaní situácie v oblasti vzdelávania dospelých evidujeme dve veľké skupiny vzdelávacích aktivít – na jednej strane získavanie zručností pre povolanie (vzdelávanie na pracovisku, rekvalifikácie, programy pre nezamestnaných a pod.), na druhej strane veľká skupina tradičnej záujmovo-umeleckej činnosti. Odporúčame však venovať pozornosť aj tzv. kľúčovým kompetenciám¹¹ (gramotnosť, viacjazyčnosť, matematická kompetencia a kompetencia vo vede, technológii a inžinierstve, digitálna, podnikateľská, občianska, kultúrna, osobná a sociálna a schopnosť učiť sa), ktoré sú prenositeľné, t.j. využiteľné v rôznych zamestnaniach a vytvárajú základ občanom na úspešné fungovanie v spoločnosti. Spomedzi nich odporúčame zamerať sa na občianske kompetencie a občianske vzdelávanie, ktoré nie je centrálné podchytené. Potrebné je však pripraviť na to pracovníkov na odboroch školstva v samosprávach i v kultúrno-osvetových zariadeniach.

Je pravdepodobné, že prichádzajúca ekonomická kríza a nezamestnanosť odsunú problematiku vzdelávania do úzadia. Avšak bolo by nanajvýš užitočné, využiť toto obdobie a prostriedky v rámci pomoci ekonomike na prípravu dospelých v oblastiach, ktoré sa veľmi pravdepodobne budú po pandémie najrýchlejšie rozvíjať – automatizácia, digitalizácia a iné. Prostriedky vložené do vzdelávania totiž treba považovať nie za výdavok, ale za investíciu.

” Snažíme sa podporiť účasť dospelých na vzdelávaní, pretože vzdelávanie dospelých má pre učiacich sa prínosy – sú ekonomické, ako napr. vyššia kvalita práce, vyšší príjem a lepšia zamestnateľnosť, zlepšená kvalita života a zdravia, a tiež sociálne, ako je vyššia účasť na živote komunity a občianskych aktivitách.

¹¹ Kľúčové kompetencie sú definované v Odporúčaniach Rady EÚ o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie dostupné na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)

